

УДК 336.56

МЕЛЬНИЧУК Г.С.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРАКТИКА НАДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ В КРАЇНАХ ЄС: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті розглянуто тенденції надання державної допомоги (за напрямками/цілями надання та застосовуваними інструментами) в країнах ЄС за період 1992-2010 рр. За результатами дослідження надано рекомендації стосовно напрямів трансформації вітчизняної практики державної підтримки суб'єктів господарювання.

Ключові слова: державна допомога, допомога на досягнення горизонтальних цілей, секторальна допомога, прямі дотації, податкові пільги.

Постановка проблеми. Ефективний розвиток економіки можливо забезпечити за умов гармонійного поєднання ринкового саморегулювання зі сприянням з боку держави діяльності суб'єктів господарювання.

В Україні за роки незалежності не вдалося сформувати дієву систему державної підтримки реального сектора економіки. Характерними ознаками політики держави в цій сфері були безсистемність та непослідовність, розпорошеність заходів за великою кількістю напрямів, відсутність належного контролю за процесом надання та використання бюджетних коштів і, як результат, низька ефективність здійснюваних заходів. Зазначене свідчить про необхідність реформування вітчизняної системи державної підтримки.

Окрім того, відповідно до ст. 49 та 51 Угоди про партнерство і співробітництво, підписаної між Україною та Європейським Співтовариством, Україна взяла на себе зобов'язання ввести режим контролю за наданням державної допомоги, заборонити певні види допомоги, що спотворюють конкуренцію між Співтовариством та Україною, а також привести національне законодавство у цій сфері у відповідність із законодавством ЄС. Враховуючи продовження переговорного процесу між Україною та ЄС щодо створення зони вільної торгівлі, прагнення України стати повноправним членом ЄС, пріоритетним напрямом трансформації вітчизняної системи державної підтримки вважається її гармонізація з європейськими нормами та підходами до надання допомоги.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Правові засади, основоположні пріоритети та принципи політики надання державної допомоги в країнах ЄС висвітлені в роботах вітчизняних авторів, зокрема, О. Булани, І. Запатріної, І. Луніної, А. Соколовської, О. Терещенка, Д. Чернікова та ін. Не зважаючи на значний інтерес до цієї проблематики, потребують подальшого дослідження та уточнення практичні аспекти застосування окремих підходів до надання державної допомоги, апробованих в країнах ЄС, в умовах посилення міжнародних інтеграційних процесів і конкуренції.

Мета статті. Вирішення питання доцільності впровадження підходів окремих європейських країн до надання державної допомоги у вітчизняну

політику, потребує дослідження практики надання державної допомоги в країнах Євросоюзу, виявлення її характерних рис, специфічних особливостей та сучасних тенденцій розвитку, що й стало метою написання статті.

Виклад основного матеріалу. Нині система надання державної допомоги в європейських країнах загалом є узгодженою з правилами СОТ. Основною відмінністю системи державної допомоги в ЄС від системи СОТ є те, що жорсткий контроль за впливом наданої допомоги на розвиток конкуренції та її результативність здійснюється уже на стадії прийняття рішення про її надання. Такий підхід можна розглядати як прагнення не допустити появи в майбутньому «провалів ринку» з причини надання державної допомоги. Окреслений досвід є актуальним для України, оскільки в нашій державі не приділялося належної уваги забезпеченню результативності заходів підтримки суб'єктів господарювання та їх впливу на розвиток конкуренції.

Початком законодавчого регламентування надання державної допомоги серед європейських країн вважається заснування у 1951 р. Європейського співтовариства вугілля та сталі (ЄСВС), в рамках якого держави-члени зобов'язалися скасувати будь-яку підтримку вітчизняного виробника, якщо вона загрожувала чесній та прозорій конкурентній боротьбі між підприємствами. Водночас, враховуючи значну роль вугільної та сталеплавильної галузей в економіці країн, а тому недоцільність повної відмови від надання їм державної допомоги, в рамках ЄСВС було розроблено норми, які регулювали субсидування даних галузей [1, с. 6].

У подальшому, основоположні принципи політики країн – членів ЄС у сфері державної допомоги було визначено у Римському договорі про заснування Європейського Співтовариства у 1957 р. Зокрема, у абзаці 1 ст. 87 Договору вказано, що «державна допомога, яка спотворює конкуренцію або становить загрозу конкуренції внаслідок надання переваг окремим підприємствам чи виробництву окремих товарів та впливає на результати торгівлі між країнами – членами ЄС є несумісною з існуванням спільного ринку» [1, с. 21]. Враховуючи, що урядове втручання виправдане потребою коригування «провалів ринку» та є необхідним для забезпечення ефективного функціонування економіки, було передбачено такі основні категорії дозволеної допомоги: регіональна допомога для географічних областей, що знаходяться у несприятливому становищі; горизонтальна допомога (наприклад, для цілей захисту навколишнього середовища, досліджень, розвитку та інновацій, доступу малих і середніх підприємств до ризикового капіталу та інвестицій); галузева допомога для сільського господарства, рибальства, транспорту та кількох інших секторів; невеликий обсяг допомоги, що підпадає під правила *de minimis* для державної допомоги [2, с. 4].

На відміну від України, важливу роль у системі надання державної допомоги в країнах ЄС відіграє контроль за державною допомогою, «...призначений мінімізувати викривлення ринку, що є наслідком державних фінансових інтервенцій, а також гарантувати однакові правила гри для всіх європейських компаній на внутрішньому ринку» [2, с. 2]. Відповідно до ст. 88 Римського договору, функції здійснення постійного нагляду за національними

системами надання допомоги уповноважена здійснювати Європейська комісія у співпраці з державами-членами. Країни ЄС зобов'язувалися інформувати Комісію про наміри щодо запровадження нових або зміни існуючих програм допомоги та не могли приступати до реалізації програм до затвердження їх Комісією [1, с. 26]. Єврокомісія має право: «...відмовити своїм членам у здійсненні державної допомоги, коли вважає, що такі заходи не будуть результативними» [3, с. 45]; «...застосовувати антидемпінгові заходи проти уряду країни, який підозрюється в демпінгу, а саме просить надати консультації для з'ясування ситуації та приймає взаємодопустимі рішення [4, с. 75].

В ЄС рішення про надання державної допомоги приймається національним органом, а затверджується наднаціональним органом, метою діяльності якого є захист спільного ринку. У такий спосіб створено можливості погодження інтересів різних сторін, забезпечення їх балансу та об'єктивності прийняття відповідних рішень. Водночас останнє вказує на пріоритетність забезпечення ефективного розвитку конкуренції на міждержавному рівні, на противагу вирішення цього завдання на рівні окремої країни. При цьому питання про те, чи забезпечує надання державної допомоги в такий спосіб оптимальний розподіл ресурсів й зростання суспільного добробуту кожної країни залишається відкритим.

Для України, яка прагне стати членом ЄС, варто врахувати той факт, що до всіх країн-кандидатів до 2004 р. ставилися вимоги про створення тимчасової національної системи контролю, яка б здійснювала нагляд за наданням державної допомоги на зразок Єврокомісії і, тим самим, відбувалося б поступове приведення національної системи надання державної допомоги відповідно до правил ЄС. В останньому поколінні угод про асоціацію, укладених із країнами-кандидатами, передбачено такий узагальнений перелік зобов'язань країн у сфері державної допомоги: створення незалежного органу, наділеного повноваженнями щодо застосування правил у сфері державної допомоги; приведення схем допомоги відповідно до вимог правил ЄС у цій сфері; оцінка допомоги з урахуванням того, що територія вважається такою, що відповідає критеріям статті 87 (3) А; проведення класифікації регіонів (створення мапи державної допомоги); проведення інвентаризації схем допомоги до створення зазначеного органу. Як правило, після вступу країни до ЄС створений в країні національний орган, що здійснював функції контролю за державною допомогою, припиняє свою діяльність. Основна мета політики Єврокомісії під час підготовки країн до вступу в ЄС полягає у переорієнтації допомоги на прозорі схеми та горизонтальні цілі. Однією з вимог до країн-кандидатів є скасування або суттєве обмеження допомоги, що надається окремим галузям [5, с. 53].

Варто вказати на те, що основні правила надання державної допомоги в ЄС не є стабільними і зазнають постійних змін, доповнюються, виходячи з реалій соціально-економічного розвитку країн та одержаних позитивних чи негативних наслідків від надання державної допомоги в попередніх роках. Відбувається процес поглиблення інтеграції в політиці надання державної

допомоги та посилення контролю за її наданням задля забезпечення підтримки та розвитку конкурентного середовища в ЄС.

В ЄС досить налагодженою є система щорічної звітності про загальні обсяги наданої державної допомоги в абсолютних і відносних величинах, за окремими напрямками, цілями та формами надання. Перше дослідження ЄС – «First survey on State aids in the European Community», у якому наведено детальну інформацію про обсяги наданої державної допомоги за період 1981–1988 рр. [6] було опубліковане в 1989 році. Надалі щорічно складаються та публікуються звіти про загальні обсяги наданої державної допомоги в абсолютних і відносних величинах, обсяги допомоги за окремими напрямками, цілями та формами надання.

Статистичні матеріали звітів засвідчують, що за період 1992–2010 рр. спостерігається тенденція до зниження загального обсягу наданої державної допомоги (без урахування кризових заходів) в абсолютних та у відносних величинах як в цілому по ЄС-27, так і в кожній окремій країні (табл. 1.). Зростання обсягів наданої допомоги відбулося у 2008–2010 рр. в умовах глобальної фінансової кризи.

Підставою до скорочення програм державної підтримки стало проголошення на саміті ЄС у Лісабоні (2000 р.) пріоритетом економічної політики створення найбільш конкурентної та динамічної інноваційної економіки у світі. Для досягнення мети перед Єврокомісією та членами ЄС були поставлені завдання «сприяти конкуренції та зменшувати загальний рівень державного субсидування економіки» [1]. У 2005 році Комісією було опубліковано так званий «План дій стосовно державної допомоги» (SAAP), яким визначено мету – «все менше і більш цілеспрямованої державної допомоги». Завдання Єврокомісії полягало в заохоченні держав-членів до скорочення загального рівня допомоги, з одночасним перенаправленням державної допомоги на цілі, що мають чітко виражений суспільний інтерес [6]. Керівними принципами, що лежали в основі програми реформ були: більш ефективні процедури, вища передбачуваність і більша прозорість, поділ відповідальності між Комісією та державами-членами. Для того, щоб зробити процедури та процес прийняття рішень більш швидким і ефективним, Комісією було внесено суттєві зміни в архітектуру контролю за державною допомогою. Це було досягнуто за рахунок того, що різні заходи допомоги підлягали різним рівням контролю, який відображає їх відповідні потенційні наслідки для конкуренції та торгівлі. Нова архітектура заснована на 3 блоках: система «блок звільнення», стандартні оцінки та детальні оцінки [7, с. 59]. Загалом у процесі реалізації прийнятого Плану дій у 2005–2009 рр. Європейською комісією було ухвалено 26 законодавчих актів, 8 тимчасових правил (у зв'язку з кризовими явищами у фінансовому секторі та реальній економіці), з тим щоб забезпечити додаткові рекомендації для національних урядів [7, с. 78–79].

Таблиця 1

**Відносні обсяги наданої державної допомоги промисловості та сфері послуг у країнах ЄС
за період 1992-2010 роки, у % до ВВП**

Країна	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
ЄС-27*	1,1	1,2	1,1	1,0	0,9	1,2	0,7	0,6	0,7	0,7	0,7	0,6	0,6	0,6	0,8	0,5	2,5	3,6	–
ЄС-27**	0,9	0,9	0,8	0,7	0,7	0,9	0,6	0,4	0,5	0,5	0,6	0,5	0,5	0,4	0,5	0,4	0,5	0,5	0,5
Бельгія	0,7	0,8	0,5	0,5	0,5	0,3	0,4	0,4	0,3	0,3	0,4	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,5	0,5
Данія	0,3	0,4	0,5	0,4	0,5	0,5	0,6	0,6	0,7	0,8	0,7	0,6	0,7	0,7	0,6	0,7	0,7	0,9	0,8
Німеччина	1,4	1,8	1,6	1,2	1,1	0,9	0,8	0,7	0,7	0,8	1,0	0,7	0,7	0,7	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6
Ірландія	1,0	0,6	0,4	0,3	0,4	0,5	1,0	0,9	0,7	0,7	0,4	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5	0,6
Греція	1,4	0,8	0,3	0,7	0,6	0,8	0,4	0,3	0,4	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,5	0,7	0,8
Іспанія	1,5	0,4	0,5	0,9	0,7	0,7	0,7	0,6	0,8	0,8	0,6	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,4
Франція	0,4	0,5	0,5	0,4	0,6	2,4	0,6	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,6	0,7
Італія	1,4	1,3	1,0	1,1	1,0	0,8	0,7	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3	0,2
Люксембург	0,6	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2
Нідерланди	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,2	0,3	0,3	0,3
Австрія	-	-	-	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	0,3	0,2	0,4	0,4	0,4	0,7	0,4	0,5	0,4	0,7
Польща	-	-	-	-	-	-	-	-	1,0	0,6	0,4	3,0	1,0	0,4	0,5	0,4	0,7	0,7	0,7
Португалія	0,5	0,6	0,8	0,4	0,9	1,4	0,9	0,9	0,6	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9	0,9	1,3	0,9	0,9	0,9
Фінляндія	-	-	-	0,5	0,4	0,5	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3	0,4	0,5	0,4
Швеція	-	-	-	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,4	0,8	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8	0,8
Великобританія	0,1	0,1	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2

* - загальний обсяг наданої державної допомоги з урахування кризових заходів та без урахування допомоги залізницям;

** - загальний обсяг наданої державної допомоги промисловості та сфері послуг (без урахування кризових заходів та наданої допомоги сільському господарству, рибному господарству та транспорту).

Джерело: складено автором за [5].

Зусиллями Єврокомісії вдалось забезпечити зростання частки допомоги на досягнення горизонтальних цілей у загальному обсязі допомоги (без урахування допомоги сільському господарству, рибному господарству, транспорту та кризових заходів) в країнах ЄС-27 з 52 % у 1992 р. до 85 % у 2010 р., досягнувши у 2010 р. в окремих країнах, таких як Бельгія, Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Люксембург позначки 100 % [8]. Варто зазначити, що новим країнам-членам ЄС (Болгарії, Естонії, Кіпру, Латвії, Литві, Мальті, Польщі, Румунії, Словаччині, Словенії, Угорщині, Чеській Республіці) після вступу до ЄС фактично довелося відмовитися від селективних заходів державної підтримки. З 2002 р. в цих країнах рівень державної допомоги для виробництва та сфери послуг щодо ВВП знизився в середньому вдвічі, а у деяких країнах навіть у кілька разів. При цьому, зважаючи на сучасні правила надання державної допомоги в ЄС, згадані країни фактично позбавлені багатьох інструментів, які застосовувалися країнами-членами ЄС у 1980–1990-х рр [9, с. 153]. Останнє повною мірою стосується й України.

Перехід європейських країн до горизонтальної державної допомоги пояснюється притаманними останній перевагами. За висловлюванням В. Сіденка, надання такої допомоги «...дозволяє не підпадати під систему обмежень СОТ і суттєво посилювати при цьому міжнародні конкурентні позиції за рахунок загального покращення інституційної бази ведення бізнесу, підвищення рівня технологій та людського капіталу тощо, тобто за рахунок прискореного розвитку саме тих сфер, які мають значні позитивні екстернальні ефекти». Окрім того, горизонтальна державна допомога, порівняно з галузевою, вимагає менших фінансових ресурсів і ймовірність помилки з боку уряду у виборі пріоритетів є меншою [9, с. 154]. З урахуванням зазначених аргументів і низької ефективності наданої галузевої підтримки товаровиробникам в Україні, можна рекомендувати перехід до більш інтенсивного використання у нашій країні заходів горизонтальної державної допомоги, що сприятиме дотриманню принципу «справедливості» в економіці та створюватиме умови для розвитку конкурентного середовища.

Щодо структури державної допомоги, наданої в ЄС-27 на досягнення горизонтальних цілей, в аналізованому періоді відбулося зростання частки допомоги на забезпечення зайнятості; охорону навколишнього середовища та енергозбереження; дослідження, розвиток та інновації, зменшення частки державної допомоги, що спрямовується на регіональний розвиток і підтримку середніх та малих підприємств (рис. 1). Водночас між країнами-членами ЄС зберігаються істотні відмінності в цілях надання допомоги на досягнення горизонтальних цілей.



Рис. 1. Структура допомоги, наданої в ЄС-27 на досягнення горизонтальних цілей за період 1992-2010 рр.

Джерело: побудовано за [8].

Найбільш нестабільною в ЄС-27 є політика щодо надання допомоги особливим секторам – пріоритети в наданні допомоги зазнають щорічних змін, що наочно ілюструє рис. 2. При цьому значні обсяги коштів продовжує отримувати вугільна галузь.

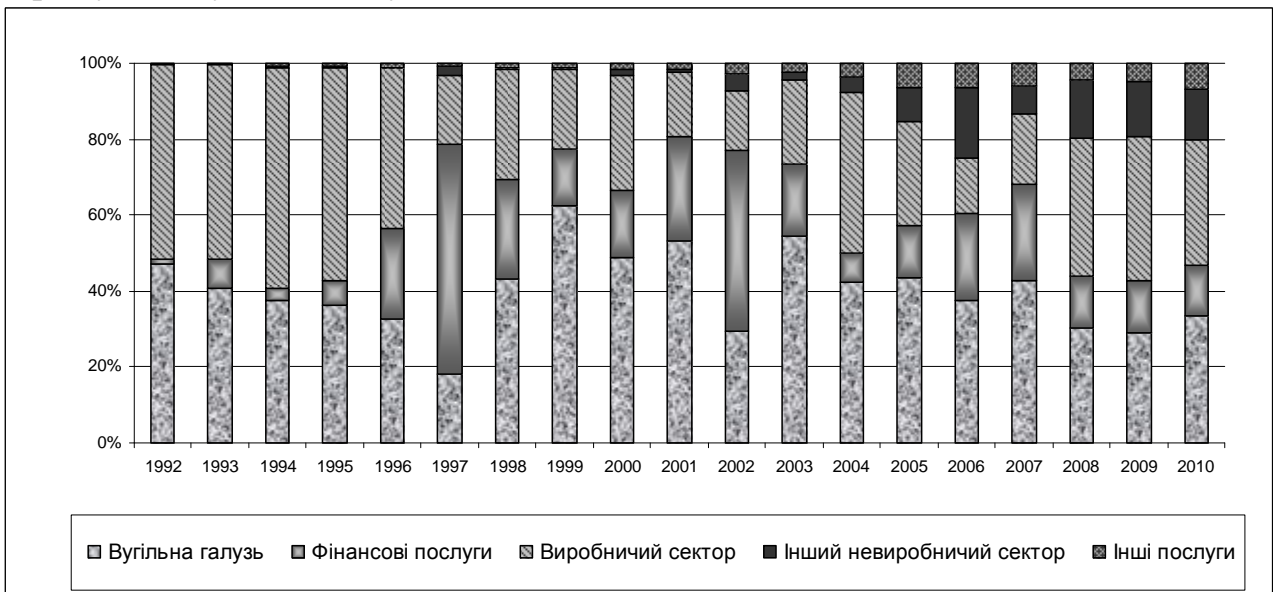


Рис. 2. Структура допомоги, наданої в ЄС-27 особливим секторам за період 1992-2010 рр.

Джерело: побудовано за [8].

Серед ЄС-27 значні обсяги секторальної допомоги є характерними для таких країн, як Німеччина, Іспанія, Франція, Італія, Польща та Португалія. Державна підтримка вугільної галузі здійснюється в Німеччині, Іспанії, Румунії, Польщі та Угорщині. Істотне скорочення в останні роки обсягів державної підтримки підприємств вугільної галузі пов'язано з тривалим періодом її реструктуризації. Зокрема, у 2008 р., порівняно з 2007 р., у всіх

країнах ЄС обсяг державної підтримки підприємств вугільної промисловості скоротився на 15 %. Крім того, було оголошено про намір припинити таку підтримку Угорщиною в 2014 р., Німеччиною – в 2018 р. Водночас із метою зміцнення енергетичної незалежності ЄС та поліпшення екологічної ситуації в Європі, у країнах Євросоюзу активно підтримуються відновлювальна енергетика, енергоефективність і наукові розробки в цих сферах [10, с. 72–73]. На відміну від європейських країн в Україні не встановлено чітких термінів припинення надання підтримки вугільній галузі.

Ефективність надання державної допомоги залежить не лише від обсягу її надання, а й значною мірою залежить від форми, в якій вона надається. Форми та інструменти надання державної допомоги в країнах ЄС наведено на рис. 3. Варто відмітити, що в обсягах наданої допомоги за такою формою її надання як пільгові кредити і податкові відстрочки враховуються не лише пільгові та дольові кредити з державних джерел, а й з приватних джерел, що перешкоджає здійснити достовірну оцінку обсягів виключно державної допомоги.

Нині більше ніж 90 % допомоги в країнах ЄС надається через прямі дотації та податкові пільги, відмінності між країнами полягають лише в співвідношенні між допомогою, що надається через бюджет або через податкову систему та систему соціального забезпечення, свідченням чого є наведені в табл. 2 статистичні дані. Використання інших інструментів допомоги відбувається досить рідко. Логічним поясненням цьому може слугувати факт простоти розрахунку обсягів наданої допомоги у формі прямих дотацій та податкових пільг, оскільки «величина допомоги дорівнює сумі допомоги, що надається або її еквіваленту» [11].



Рис. 3. Форми та інструменти надання державної допомоги в країнах ЄС

Джерело: побудовано автором за [11].

При цьому не прослідковується взаємозв'язок між межами податкової експансії окремої країни, структурою її податкової системи та величиною надання державної допомоги у формі податкових пільг. Адже, для країн із високим рівнем оподаткування, таких як Швеція, Данія, Бельгія характерним є: для Данії та Бельгії – низький рівень податкових пільг у загальній величині наданої допомоги за всіма інструментами, Швеції – навпаки, високий рівень податкових пільг. Аналогічна ситуація є характерною і для інших країн. Це дає підстави стверджувати, що питання застосування тих чи інших інструментів визначається насамперед традиціями державного впливу на розвиток економіки.

Таблиця 2

Частка прямих дотацій та податкових пільг у загальній щорічній сумі державної допомоги, наданій промисловості та сфері послуг у країнах ЄС, у відсотках

Країна	1999-2001 рр.		2003-2005 рр.		2007-2009 рр.		2008-2010 рр.	
	Прямі дотації	Податкові пільги	Прямі дотації	Податкові пільги	Прямі дотації	Податкові пільги	Прямі дотації	Податкові пільги
Бельгія	79	15	93	0	65	30	59	38
Болгарія					58	34	70	25
Чехія			21	11	75	17	74	14
Данія	87	10	88	8	96	4	96	3
Німеччина	50	36	44	51	42	53	47	50
Естонія			82	0	87	9	77	23
Ірландія	19	77	44	53	44	55	42	54
Греція	81	19	71	29	54	13	48	8
Іспанія	88		50	39	60	28	60	26
Франція	47	39	58	31	39	57	37	60
Італія	78	18	63	19	78	15	79	14
Кіпр			32	66	93	7	96	4
Латвія			37	56	83	5	80	13
Литва			27	63	74	26	73	27
Люксембург	94		97	0	96	0	97	–
Угорщина			36	62	47	47	63	34
Мальта			24	60	21	78	24	76
Нідерланди	78	9	80	3	77	18	79	19
Австрія	82		88	0	94	1	79	3
Польща			24	52	73	23	71	25
Португалія	78	11	10	82	5	91	7	90
Румунія					82	6	89	3
Словенія			70	22	96	3	97	2
Словакія			23	72	25	75	43	57
Фінляндія	94	2	60	34	61	30	63	30
Швеція	74	14	22	76	18	82	18	82
Великобританія	96	3	58	40	41	53	43	45

Джерело: складено автором за [12, с. 110; 13; 8].

Активізація політики підтримки виробництва в країнах ЄС відбулася під впливом світової фінансової кризи. Ключовими напрямками такої політики в окремих європейських країнах були такі:

– забезпечення доступу малих і середніх підприємств до фінансових ресурсів;

– порятунок і модернізація підприємств, стратегічно важливих для національної економіки. В багатьох країнах підтримку отримали підприємства автомобільної галузі у формі кредитів під нижчі за банківські відсотки. Також було надано допомогу для розробки та створення автомобіля, лояльного до навколишнього середовища, який відповідатиме майбутнім екологічним стандартам, які вже прийняті, але ще не вступили в дію;

– розробка та впровадження у виробництво «зелених» продуктів (у т. ч. шляхом сприяння відповідним науковим розробкам), підтримка енергозбереження, раціонального використання природних ресурсів і розвитку відновлювальної енергетики;

– сприяння експорту шляхом спрощення процедури страхування експортних ризиків [10, с. 76].

Реалізація заходів підтримки реального сектора економіки здійснювалася у контексті виконання прийнятої стратегії розвитку Європейського Союзу до 2020 р. Стратегією визначено, що «...бюджетні програми повинні зосереджуватися на взаємоузгодженому розвитку таких пріоритетів, як освіта, інновації, інвестиції, інформаційні технології. Важливість дохідної частини бюджету зумовлена специфікою впливу податкової системи на економічне зростання: у разі підвищення податкових ставок державами-членами ЄС перевага повинна надаватися екологічному й «енергетичному» оподаткуванню, а не податкам «на працю», що збільшує витрати на робочі місця» [14, с. 34].

В Україні, на відміну від країн ЄС, в умовах кризи не приділялося належної уваги стимулюванню підвищення екологічності виробництва. Тому введення в дію нових екологічних стандартів ЄС фактично може стати обмеженням для імпорту вітчизняних автомобілів до європейських країн.

Висновки. Отже, зміни у наданні державної допомоги в країнах ЄС хоча й відбуваються у напрямі зменшення величини державної допомоги, домінуванням допомоги, наданої на досягнення горизонтальних цілей, однак між окремими країнами залишаються істотні відмінності як у напрямках реалізації горизонтальної допомоги, так і між застосовуваними інструментами її надання. Останнє нашою є висновки про те, що політика європейських країн у сфері надання державної допомоги слугує засобом найповнішої реалізації власних національних інтересів, виходячи з досягнутого рівня соціально-економічного розвитку країни. Тому за умов диференціації між країнами та постійними змінами економіко-інституційного середовища діяльності суб'єктів господарювання є недоцільним цілковите копіювання досвіду окремої країни у сфері надання державної допомоги, навіть якщо такі дії й забезпечили їй економічне зростання. Окремі заходи підтвердили свою дієвість у європейських країнах. Однак при їх впровадженні у вітчизняну практику слід враховувати як рівень економічного розвитку України, так і специфіку вітчизняних ринкових відносин. У процесі реформування політики захисту вітчизняних товаровиробників в Україні доцільним є врахування європейського досвіду, надання державної допомоги в частині чіткої законодавчої регламентації реалізації таких заходів, забезпечення публічності їх здійснення, ретельного контролю як на стадії прийняття рішення про надання

допомоги, так і в процесі його виконання, більш активне використання галузевих програм державної допомоги, як таких, що здійснюють найменший спотворюючий вплив на конкурентний ринок і таких, що можуть призвести до появи позитивних екстернальних ефектів.

Список використаних джерел:

1. Державна допомога виробникам в Україні: реформування відповідно до норм СОТ та ЄС / за ред. С. Касьянова. – Київ: Нора-Друк, 2004. – 86 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wto.in.ua/files/content/articles/subsidy.pdf>
2. Правила надання державної допомоги. Угода про Асоціацію Україна-ЄС 2011: [довідка для зацікавлених сторін] / Підготовлено проектом консультативної підтримки з питань європейської інтеграції уряду України (EIPA). – 11 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nrdevelopment.com/viza_free_regime_briefing_note_ukr/pdf
3. Булана О. Надання субсидій за нормами СОТ та державної допомоги згідно з правилами ЄС: нормативно-правове регулювання та практика застосування / О. Булана // Економіст. – 2009. – № 6. – С. 42–45.
4. Шлюсарчик Богуслав Концептуальні підходи до політики державного субсидування експорту продукції аграрного сектору у країнах ЄС / Богуслав Шлюсарчик // Фінанси України. – 2008. – № 5. – С. 70–77.
5. Черніков Д. Досвід окремих країн у розбудові системи контролю державної допомоги / Д. Черніков // Конкуренція. – 2010. – № 4. – С. 52–58.
6. The Gloves are Off: State Aid in the enlarged European Union Jens Holscher*, _icole _ulsch**, Johannes Stephan*** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.ut.ee/eaces2010/artiklid/Holscher%20Nulsch%20Stephan.pdf>
7. Facts and figures on State aid in the Member States Accompanying the Report from the Commission State Aid Scoreboard. – Autumn 2010 Update. – {COM(2010) 701}. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/competition/state_aid/studies_reports/annex_2010_autumn_en.pdf
8. Report from the Commission. State Aid Scoreboard. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/competition/state_aid/studies_reports/
9. Булана О. Тенденції зміни підходів до державної підтримки економіки в країнах Європи та уроки для України / О. Булана // Світ фінансів. – 2009. – № 2 (19). – С. 149–159.
10. Булана О. Державна підтримка підприємств реального сектора економіки в Україні в умовах інтеграції у СОТ та ЄС / О. Булана // Економіка України. – 2011. – № 2. – С. 68–78.
11. Scoreboard – Conceptual and methodological remarks [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/competition/state_aid/studies_reports/conceptual_remarks
12. Терещенко О. О. Гармонізація державної політики фінансової підтримки підприємств із законодавством Європейського Союзу / О.О. Терещенко // Фінанси України. – 2004. – № 10. – С. 108–116.

13. Statistics in focus – Economy and finance – 125/2007. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ede-destatis.de/en/downloads/sif/sf_07_125.pdf

14. Рибак С. О. Бюджетна стратегія в контексті структурних реформ / С. О. Рибак // Фінанси України. – 2010. – № 12. – С. 32–43.

Подано до редакції 27 жовтня 2011 року

Мельничук А.С.

Правовое регулирование и практика предоставления государственной помощи в странах ЕС: уроки для Украины

В статье рассмотрены тенденции предоставления государственной помощи (за направлениями / целями предоставления и применяемыми инструментами) в странах ЕС за период 1992-2010 гг. По результатам исследования даны рекомендации относительно направлений трансформации отечественной практики государственной поддержки субъектов хозяйствования.

Ключевые слова: *государственная помощь, помощь на достижение горизонтальных целей, секторальная помощь, прямые дотации, налоговые льготы.*

Melnichuk A.S.

Legal regulation and practice of the rendering of state aid EU member states lessons for Ukraine

Article deals with state aid (for directions / goals and provide tools applicable) in the EU for the period 1992-2010 years. The study provided recommendations regarding areas of transformation of the domestic practice of state support entities.

Keywords: *state aid, aid to achieve horizontal objectives, sectoral support, direct subsidies, tax breaks.*

Мельничук Ганна Сергіївна – старший викладач кафедри міжнародної економіки та підприємництва Національного університету державної податкової служби України.